

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

כִּי מְצִיּוֹן תִּצָּא תוֹרָה - השמיים הם הגבול הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

עמדנו בדברינו **לפרשת תזריע מצורע, בשבוע שעבר**, על כך שביום העצמאות אנו צריכים להודות לקב"ה גם על כך שמדינת ישראל כיום היא מעצמה תורנית, שלא הייתה כמותה באף דור. מספר לומדי התורה כיום הוא הגדול ביותר, כמות השעות המושקעת בלימוד תורה היא הגדולה ביותר, רמת לימוד התורה במדינת ישראל היא הגבוהה ביותר בעולם היהודי, כל זה בעיקר בזכות מדינת ישראל. קראנו גם להגביר את הלימוד בעיון שהוא החלק החשוב ביותר של העיסוק בתורה. ההתפתחות הטכנולוגית האדירה הינה אחד הדברים שאפשרו מצב זה ומדינת ישראל מובילה בעולם גם בה. ההתקדמות בתחום הזה מאפשרת יותר שעות פנאי, מנגישה ספריות תורניות ל"חלון" של כל אחד ואחת ומאפשרת הפצת תורה מכל הסוגים בכל שעות היממה.

כך מתחילה להתקיים לעינינו נבואתו של הנביא ישעיהו: "כִּי מְצִיּוֹן תִּצָּא תוֹרָה וְדָבַר יְקֹנֶן מִירוּשָׁלַם" (בי ג).
אם נבחן את פשט הכתובים, ניווכח כי נבואה זו חזתה את האפשרות שהתורה שתצא מציון תופץ לכל רחבי העולם ולכל האומות, ולא תהיה מוגבלת אך ורק לעם ישראל בארץ ישראל. לכן, ננסה להסביר כיצד דברי הנביא, גם מבחינה זו, קורמים עור וגידים בימנו.

המושג 'תורה' יכול להתפרש לא רק במובנו הרגיל, חמשת חומשי תורה או התנ"ך או גם תורה שבעל פה. התורה היא גם מערכת ערכים שעם ישראל יכול להנחיל לאומות העולם. לדוגמא:

- * קדושת חיי האדם והחיוב להיזהר מפני פגיעה בנפש, ללא היתר מפורש בהלכה (כגון על ידי בית דין או בהגנה עצמית או במלחמה לאומית ע"פ כלליה ההלכתיים). במקום שיש פיקוח נפש כל המצוות נדחות (חוץ משלשת העברות החמורות).
- * החיוב לעזור לחלשים (מכל הבחינות). חובה זו נזכרת עשרות רבות מאוד של פעמים בתורה והנביאים חזרו עליה והדגישו אותה עוד יותר. מדינת ישראל היום מובילה טכנולוגית בתחומים רבים הקשורים להצלת נפשות. ניתן כמה דוגמאות פשוטות. ישראל היא ה"מולדת" של מה שנקרא "סטנט". המצאה המביאה מזור ומצילה מפני מוות של מיליונים ברחבי העולם הסובלים מבעיות בליבם ובכלי הדם הקשורים ישירות ללב. מדינת ישראל ובמיוחד בירתה ירושלים מובילים בעולם את מהפכת המכונניות האוטונומיות שאמורות להוריד בצורה דרמטית את מספר ההרוגים והפצועים בתאונות הדרכים. מספר המכונניות הנעות בכבישים יקטן מאוד, ובכך תשתפר איכות החיים מבחינות רבות ותוחלת החיים תאריך (גם מבחינה הלכתית, יתכן מאוד שכל הנושא של חילול שבת יופחת מאוד, הפוסקים יהיו חייבים להתייחס לשאלות אלה ולהדריך את הדור בנושא).

בתחום העזרה לחלשים נביא שתי דוגמאות:

- א. מדינת ישראל מובילה בעולם בייצור מים מתוקים וכן ביצירת חשמל, גם במקומות שאין בהם מקורות כח המסוגלים לייצרו). יכולות אלה מביאות חיים למיליוני בני אדם שבלעדיהם חיים היו סבל מתמשך, בלתי נפסק.
- ב. ישראל היא מעצמה בתחום עזרה ללקויי ראייה, פיתוח ישראלי מדהים מאפשר לאנשים אלה לקרא חומרים כתובים ולהתמצא בדרכם ללא סיוע אנושי או של בעלי חיים שהם יקרים, דורשים אילוף וטיפול יום יומי.

המצע קצר מהשתרע והרשימה ארוכה עד מאוד.

הבה ננצל גם את יום העצמאות כדי להיות מכירי טובה לקב"ה, על כל הטוב אשר גמלנו בהקמת מדינת ישראל, ועל הזכות שיש לנו להיות אזרחים במדינה שעוזרת להגשים, את חזון הנביאים במשמעות הרחבה של "כִּי מְצִיּוֹן תִּצָּא תוֹרָה וְדָבַר יְקֹנֶן מִירוּשָׁלַם".

לעיין ר' אליהו כרמל ז"ל נלביע ח' באייר תשע"ו	לעיין הרב ישראל רוזן זצ"ל נלביע י"ג בחשוון תשע"ח	לעיין ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לעיין מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלביע י' בתמוז תשע"ד	לעיין הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט
לעיין הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י' באייר תשע"א	לעיין הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע ט' בתשרי תשע"ו	לעיין יחזקאל צדיק ז"ל נלביע י"א באייר תשע"ו	לעיין אסתר שמש ע"ה נלביע כ' באב תשע"ז	לעיין מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד

לעיין שמואל רוזנהק ז"ל, נלביע ו' באייר תשע"ג
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

אחרי מות

דרכי האמורי

על פי הערך: דרכי האמורי, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך ז

החשש מפני "חתול שחור" - האם הוא אסור משום "דרכי האמורי"?
מדוע אין (ואולי יש?) במנהג הכפרות משום "דרכי האמורי"?

גדרם ומהותם. דרכי האמורי הם מחוקות עובדי הכוכבים, שאין בהם משום עבודה זרה (תוס' סנהדרין נב ב ד"ה אלא ועבודה זרה יא א ד"ה ואי), אבל נהגו לעשותם לשם תורת הבל ושטות שלהם (תוס' ע"ז שם). ואיסורם הוא משום ובחוקתיקהם לא תלכו (כאן). תורת כהנים שם בשם רבי מאיר ורש"י שבת סז א במשנה, או משום ולא תעשה כמעשיהם (שמות כג כד. רש"י ע"ז שם ד"ה ולא וחולין עז א במשנה).

דרכי האמורי. איסור עשיית דברים כמנהגי הגוים, שאין בהם טעם.
הפרקים: א. גדרם ומהותם; ב. ברפואה ותועלת

כרך ז טורים תשו-תשיב

מהדברים האסורים משום חקות הגוים ישנם שהוגדרו ביחוד בשם דרכי האמורי, והם מיני ניחושים (רש"י שבת שם ד"ה דרכי וחולין שם ד"ה דרכי; ר"ן חולין שם, ועוד), ודברים שאינם מתחייבים מהעיון הטבעי; והם סעיפים ממעשה הכישוף (מורה נבוכים ח"ג פ"ז), ואין להם מבוא בדרכי הטבע, ולא נתאמתו בנסיין (חידושי הר"ן סנהדרין נב ב), ומעשה תהו המה ואין בהם תועלת (ר"ן חולין עז ב), והם דברים משונים ותמוהים. ועל כן נקראו חוקות, כחוק שאין לו טעם לדבר (מהרי"ק שרש פח). בכלם יש סרך עבודה זרה (ר"ן ע"ז יא א), שהם מושכים למעשה כשפים, אשר הם נמשכים לענייני הכוכבים, ויתגלגל הענין להגדיל הכוכבים ולעבדם ולרוממם (מו"נ שם). דעת היראים (השלם ס"י שיג) שאין לנו בדרכי האמורי אלא אלה שמנו חכמים (בתוספתא שבת פ"ז ופ"ח), ואין להוסיף עליהם, שאינם מסבא אלא מן הקבלה. אבל המהרי"ק (שם) והרמ"א (בשולחן ערוך יורה דעה קעח א) סוברים שכל מה שנהגו העכו"ם למנהג ולחוק ואין טעם לדבר, יש לחוש בו משום דרכי האמורי, ושיש בו שמץ עבודה זרה מאבותיהם.

מנהג כפרות. הרשב"א (סי' שצה) והארחות חיים (ד"ן ערב יום הכפורים) בשם הרמב"ן כתבו על המנהג לעשות כפרות בערב יום הכפורים, שהוא אסור משום דרכי האמורי. וכן כתב השולחן ערוך (אורח חיים תרה א) שיש לבטל המנהג. אבל הגאונים כתבו מנהג זה (תשובות הגאונים שערי תשובה ס"י רצט בשם רב ששנא גאון; תורתן של ראשונים ח"א עמ' 50 בשם רב נטרונאי, וע"י אוצר הגאונים יומא עמ' 62-64), וכן רבים מן הראשונים והאחרונים, וכן נוהגים מנהג כפרות בכל מקום (ע"י רא"ש יומא ס"י כג ושבלי הלקט השלם ס"י קפג ומחזור ויטרי עמ' 373 ועוד). וכן כתב הרמ"א (בשו"ע שם) שמנהג ותיקין הוא, ואין לשנות.

ברפואה ותועלת. דבר מדרכי האמורי שיש בו משום רפואה, נחלקו בו תנאים: לרבי מאיר - ויש גורסים: רבי יוסי (כן היא גירסת הירושלמי ובכמה דפוסי משניות ישנים וכתבי יד) - מותר; ולחכמים - וי"ג רבי מאיר (שם) - אסור (משנה שבת סז א). ההלכה, שכל דבר שיש בו משום רפואה, אין בו משום דרכי האמורי (אב"י ורבא בגמרא שם ובחולין עז ב; ר' שמואל ור' אבהו בשם ר' יוחנן בירושלמי שבת פ"ו ה"ט; רמב"ם שבת פ"ט הי"ג; טור ושולחן ערוך או"ח שא כז), בין שהרפואה טבעית, כגון סם ומשקה לרפואה ותחבושת למכה (ע"י רש"י שם וחולין שם), ובין שהוא בדרך סגולה (שו"ת הרשב"א ח"א ס"י תיג; מאירי שבת שם), כגון לחשים (רש"י ור"ן חולין שם ורא"ש ומאירי שבת שם; טושי"ע או"ח שם) והשבעות (מאירי שם; תשובות ממיומוניות נזיקין ס"י כב; בית יוסף יו"ד קעט ורמ"א בשו"ע שם טז) וקמיעות (ע"י שבת ס א ושו"ע יו"ד שם יב), וכיוצא.

ונחלקו ראשונים בלחשים:

(א) הר"ן (שבת סוף פ"ו בשם תוס' ורבנו יונה), המרדכי (שם ס"י שם), הטור והשולחן ערוך (או"ח שם) בשם "יש מי שחשש", סוברים שדווקא לחשים מומחים וידועים שאנו יודעים בהם שמרפאים, מותרים. והוסיף המאירי (שם) שהוא הדין בכל דבר סגולי, דווקא כשההמון בטוח בתועלתם, שמצד בטחונם בדבר טבעם מתחזק ומכח ההרגל נוצר עזר טבעי בהם. והרמב"ם (מו"נ שם) כתב שכל מה שמתאמת נסיונו בהם, אף על פי שאינו מתחייב מצד ההגיון, מותר לעשותו; ושלקן התירו במשנה (שבת סז א) להשתמש בסגולה של שן שועל, משום שבזמן ההוא היו חושבים שהנסיון הוכיח רפואתו.

(ב) אבל הרשב"א (ח"א ס"י קסז) ותיג ותתכה, וע"י בדק הבית להב"י יו"ד ס"י קמא שכתב שהרשב"א חזר בו מהתירו, הרא"ש (שבת שם), הר"ן (שם בשם הרשב"א) והדעה הראשונה שבטור ובשולחן ערוך (או"ח שא כז) חולקים וסוברים שאפילו אם לא ידענו בבירור שמרפאים, מותרים, אם אינם מאלה שאמרו חכמים בפירוש שאסורים משום דרכי האמורי. ואין אוסרים אותם מטעם שאין הסגולה הרפואית ידועה לחכמי הטבע, שהרי יש כמה סגולות שלא נודע עיקרן לכל בעלי הטבע; והרי אין לך דבר רחוק מן הטבע כמו הלחש "שברירי ברירי ירי ריי", וחכמים התירוהו (ע"י פסחים קיב א. שו"ת הרשב"א שם). ולא אסרו אלא אותם שבדקו ואינם מועילים (ר"ן שם; דעה א' בטושי"ע שם), או כשעושה מעשה ואין ניכר בו שהוא משום רפואה (רא"ש שם; טושי"ע שם).

מי שנתעטש ואומרים לו: מרפא - לרפואה (או: לבריאות) - דעת תנא קמא בתוספתא (שבת פ"ח) שהרי זה מדרכי האמורי; אבל רבי אלעזר ב"ר צדוק אומר (שם) שאינו אסור אלא בבית המדרש, משום ביטול תורה בלבד. וכן ההלכה (רמב"ם תלמוד תורה פ"ד ה"ט; טושי"ע יו"ד רמז יז).

כל דבר שעושים משום טעם מיוחד, ולא לניחוש, אין בו משום דרכי האמורי. ולכן ממשיכים לפני חתנים וכלות צנורות של יין ושל שמן - משום סימן טוב (רש"י ברכות נב ד"ה ממשכין) - ואין חוששים משום דרכי האמורי (תוספתא שבת פ"ח ומס' שמחות פ"ח). וגם אין בזה איסור בזיון אוכלין. וכן שורפים על המלכים שמתו את מיטתם וכלי תשמישם, ואין בו משום דרכי האמורי (תוספתא שבת שם ומס' שמחות שם וסנהדרין נב ב). וכן עוקרים על המלכים שמתו, היינו שעוקרים וחותרים הגידים מפרסות הסוסים שהיו רוכבים עליהם, ואין בו משום דרכי האמורי (תוספתא שם וע"ז יא א), שהרי יש טעם בדבר, ששורף לכבודם - כלומר, שאין אדם אחר ראוי להשתמש במה שהשתמש הוא (ר"ן ע"ז שם).

קדושים

הצלת נפשות

על פי הערך: הצלת נפשות, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך י

לא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה. (יט טז)

האם חייבים להיכנס לספק סכנה כדי להציל אדם מסכנה ודאית?
האם חובה לתרום אבר, כגון כליה, כדי להציל חיי הזולת?

המצוה ומקורה. הזהירה התורה מלהתרשל בהצלת נפש אחד מישראל כשנראהו בסכנת מות ויש לנו יכולת להצילו (ספר המצוות לא תעשה רצז, על פי תורת כהנים קדושים וסנהדרין עג א), שנאמר: לא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה (סהמ"צ שם) - שלא תעמיד עצמך על דמו, אלא הצילהו (רש"י סנהדרין שם, וברש"י על התורה שם: לראות במיתתו ואתה יכול להצילו). וכן שנינו: מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר, או חיה באה עליו, או לסטים באים עליו, שהוא חייב להצילו? שנאמר: לא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה (תו"כ קדושים פ"ד; ברייתא סנהדרין שם). וכל הרואה את חברו בכל אלה ויכול להצילו ולא הציל, או ששמע גוים או מוסרים מחשבים עליו רעה, או טומנים לו פח, ולא גילה אוזן חברו והודיעו, או שידע בגוי או באנס שהוא בא על חברו ויכול לפייסו ולהסיר מה שבלבו, ולא פייסו, וכל כיוצא בדברים אלו - העושה אותם עובר על לא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה (רמב"ם רוצח פ"א הי"ד; טור ושולחן ערוך חושן משפט תכו). וכתב הריב"א בפירושו על התורה, שלפיכך כתובים בפסוק אחד "לא תִלְךָ רַכִּיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה" (ויקרא כאן), שאף על פי שהזהרתך על לשון הרע, אם יאמר לך אדם שרוצה להרוג את חברך, אל תעמוד עד שתודיע לו. אפילו אם לא ברור שחברו ימות בסכנה זו, חייב להצילו, שלא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה נאמר אף על ספק סכנה (חידושי הר"ן סנהדרין שם).

הצלת נפשות. מצות הסרת סכנת מיתה מחברו.
הפרקים: א. המצוה ומקורה; ב. במקום סכנה; ג. הניצולים

כרך י טורים שמב-שנא

חייב להציל את חברו בין בגופו ובין בממונו, היינו לשכור אחרים שיצילו (סנהדרין שם; שו"ע חו"מ ריש סי' תכו). וכל מי שיכול לשכור אחרים להציל ולא הציל, עובר על לאו זה של לא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה (רמב"ם רוצח שם; טוש"ע שם), שמשמעות הכתוב היא לא תעמוד על עצמך, אלא חזור על כל צדדים שלא יאבד דם רעך (רש"י שם ד"ה קמ"ל).

הניצל חייב לפרוע למציל מה שהוציא בהצלתו, שאין אדם חייב להציל חברו בממונו כשיש לניצול ממון (רא"ש סנהדרין פ"ח סי' ב ע"פ גמרא שם עד א; רמ"ה שם; מאירי שם; שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך סי' לט; בית יוסף חו"מ שם וסמ"ע שם ס"ק א). אבל אם אין לו במה לפרוע, לא ימנע בשביל כך; ואם נמנע, עובר על לא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה (שו"ע הרב שם סי' ז).

וכן יש חיוב על הרופא לרפאות את החולה, כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו בגופו או בממונו או בחכמתו, שנאמר: וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ (דברים כב ב) - לרבות השבת גופו (פירוש המשנה להרמב"ם נדרים פ"ד מ"ד על פי ספרי שם פסקא רכג, ובתוס' הרא"ש ברכות ס א כתב בשם הר"י מאורליינש שעובר גם על לא תעמד על דם רעך). ואסור ליטול שכר הלימוד והחכמה, אבל מותר לו ליטול שכר בטלה וטירחה (רמב"ם בתורת האדם שער הסכנה). אולם אם התנה כן מראש, יכול ליטול שכר חכמתו יותר מטירחתו (רמב"ם שם, ועיי' טוש"ע יו"ד שלו ג ושער משפט סי' ט ס"ק ב).

במקום סכנה. אם חייב להכניס עצמו בספק סכנה בשביל הצלת חברו מסכנה ודאית, נחלקו בדבר:

(א) בהגהות מיימוניות (דפוס קושטא רס"ט רוצח פ"א הי"ד, והביאו בכסף משנה שם ובב"י חו"מ תכו) כתב בשם הירושלמי (ולפנינו בירושלמי אין, ועיי' העמק שאלה שאילתא קמוז) שחייב להכניס עצמו לספק סכנה בשביל כך (וכן הסכים בשו"ת חוות יאיר סי' קכו, וכן הדעה הראשונה בשו"ע הרב נזקי ממון סי' ז). ומבואר בכסף משנה ובית יוסף (שם) הטעם, שזה ודאי וזה ספק.

(ב) אבל הסמ"ע (סי' תכו ס"ק א) כתב בדעת הר"י, הרמב"ם, הרא"ש והטור, שהשמיטו ירושלמי זה, שחולקים וסוברים שבמקום שיש ספק סכנה לעצמו אינו חייב להציל חברו (וכן דעת האיסור והיתר כלל נט דין ה, והיד אליהו מלובלין סי' קמג, וכן דעה ב' בשו"ע הרב שם). ובשו"ת רדב"ז (חי"ג סי' אלף נב) כתב שהרי זה חסיד שוטה אם עשה כן, שספק שלו עדיף מודאי של חברו. וביאר בשו"ע הרב (שבת סי' שכט ס"ח) שהרי נאמר "וחי בהם" (ויקרא יח ה), ולא שיבא לידי ספק מיתה (עיי' יומא פה ב ורש"י) על ידי שיקיים מה שנאמר לא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה (וכעין זה במנחת חינוך מצוה רצז). וכך כתב בספר חסידים (סי' תרעד): לא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲדָה, אבל אם הרבה נלחמים עליו, אל תשליך עצמך בסכנה ואל תעשה פשיעה בגופך. וכן אם אדם טובע בנהר והוא כבד, אל תעזור לו פן תטבע עמו. (ואם יחיד חייב להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל רבים, עיי' באור שמח רוצח פ"ז הי"ח ומשך חכמה פ' שמות על פסוק לך שוב מצרימה שסובר שפטור, ומשפט כהן סי' קמג שסובר שחייב).

(ג) והרדב"ז (לשוונות הרמב"ם סי' אלף תקפב) חילק, שאם הספק שקול אינו חייב; אבל אם הדבר נוטה יותר אל ההצלה, עובר על לא תעמוד.

בסכנת אבר נחלקו אחרונים אם חייב להציל נפש חברו, כגון שהמלך אמר לו הנח לי לקצוץ אזנך או אבר אחר שאינך מת ממנו, או אמית ישראל חברך:

(א) בפסקי רקנטי (סי' תע) ובאור שמח (רוצח פ"ז הי"ח) כתבו שחייב להניח לקצוץ אברו כדי שיציל על ידי זה נפש חברו.

(ב) הרדב"ז (חי"ג סי' אלף נב) חולק וסובר שבכריתת אבר יש חשש של סכנת נפש, ואינו מחוייב למסור עצמו בשביל הצלת חברו, אלא מידת חסידות היא למי שעושה כן, אבל לא מן הדין.

(ג) בספר מעשה בצלאל (על הרקנטי שם) חילק, שאם האנס בא בתחילה לקצוץ את אברו, אלא שאמר לו שאם לא יניח אזי ימית את חברו - לא ניתנה סכנת אבר להנצל על ידי מיתת חברו; אבל אם בא לכתחילה להמית את חברו, אלא שאם יתן לו לקצוץ אברו לא ימיתנו - אין אדם מחוייב על ידי סכנת אבר שלו להציל את חברו. במקום צער לדברי הכל חייב בהצלת נפשות, ואדם מחוייב לסבול צער כדי שלא יהרג חברו (מגן אברהם סי' קנו).

כבוד חכמים

על פי הערך: כבוד חכמים, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך כו

מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהַדְרָת פְּנֵי זָקֵן וְיִרְאֵת מֵאֲלֵהֶיךָ אֲנִי ה'. (יט לב)

האם יש כיום תלמידי חכמים שהם בגדר כבוד חכמים המבוארים בתלמוד?
האם חייבים לכבד חכם ששכח תלמודו מחמת מחלה, או שאינו נוהג כשורה?

גדרו. תלמידי חכמים, מצות עשה מן התורה לכבדם ולהדרם (ספר המצוות לרמב"ם עשה רט והלכות תלמוד תורה פ"ו ה"א), ולקום בפניהם ולגדל אותם (סהמ"צ שם). ויש להקדימם לכל דבר שבגדולה, כגון לברכה ולקריאת התורה (במדבר רבה פט"ו אות יז), ולהקדים לדון דין תורה שיש להם, לפני דין תורה של אחר (נדרים סב א ותוס' ופירוש הרא"ש והר"ן שם; שבועות ל א ורש"י ותוס' שם; רמב"ם ת"ת פ"ו ה"י וסנהדרין פכ"א ה"ו; טור ושולחן ערוך חושן משפט טו א וב ויורה דעה רמג ה).

כבוד חכמים, כינוהו בתלמוד "עשה של כבוד תורה" (כתובות קו א ושבועות ל ב).
וכן כתב הרמב"ם (בפירוש המשנה אבות פ"ד מ"ו) שמכלל כבוד התורה הוא שיכבד אדם את החכמים נושאים, וחילול התורה הוא אם אינו מכבדם. ואמרו שעשה זה חשוב ממצוות עשה אחרות, ודוחה אותן (עי' כתובות שם ושבועות שם). עשה זה שהזכירו, פירש רבנו חננאל (שבועות שם) שהוא הכתוב כאן: **וְהַדְרַת פְּנֵי זָקֵן**. וכן כתב הרמב"ם (סהמ"צ שם) והחינוך (מצוה רנו) שהכתוב הזה: **מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהַדְרַת פְּנֵי זָקֵן**, הרי זו מצות עשה לכבד את החכמים - שזקן היינו חכם (עי' קדושין לב ב, ושם הראיות לכך) - ולקום מפניהם ולגדל אותם. ורש"י והר"ן (שבועות שם) פירשו ש"עשה של כבוד התורה" שאמרו, הוא הכתוב: **אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא** (דברים יג), שדרשו בו "את", לרבות תלמידי חכמים (רבי עקיבא בברייתא פסחים כב ב).

בזמן הזה. בזמן הזה נחלקו ראשונים אם נשתנה דין כבוד תלמידי חכמים בעניינים מסויימים מדין תלמידי חכמים שבזמן התלמוד:

(א) מהר"י וייל (סי' קסג) כתב שנתמעט כבוד החכמים, ואין בדורותינו מי שיודעים ובקאים בכל התלמוד, במקרא, במשנה, בהלכות, באגדות ספרא וספרי וכו'. וכן כתב האגודה (חולין אות כג) שאין לנו עתה תלמיד חכם שיודע אפילו מסכת כלה, שראוי למנותו פרנס על הציבור, כמו שאמרו (שבת קיד א): איזהו תלמיד חכם שממנים אותו פרנס על הציבור? זה ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, ואפילו במסכת כלה. ואף על פי שאמרו (ראש השנה כה ב): יפתח בדורו כשמואל בדורו, כתב בשו"ת מהרי"ל (סי' סז) שזה דווקא לענין שצריכים לשמוע לגדול הדור ולא לסרב כנגדו על הוראתו ועל תקנתו, אבל לא לענין כבוד תלמיד חכם. וכתב האגודה (שם) שמתעם זה אף על פי שהשוחט צריך להראות סכינו לחכם לפני השחיטה, משום כבודו של החכם, בזמן הזה השוחטים אינם נוהגים כן. ומהר"י וייל (שם) כתב שהקנס שקנסו את המבייש תלמיד חכם לשלם לו ליטרא זהב אינו נוהג בתלמידי חכמים שבזמן הזה.

(ב) בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' צה ד"ה סוף, ועי' פתח הדביר או"ח סי' רכד אות ו בביאור דבריו) מבואר שאין לו לאדם להחזיק את עצמו לתלמיד חכם בזמן הזה, ולתבוע כבוד ושררה של תלמידי חכמים. אבל אחרים היודעים ומכירים שהוא תלמיד חכם, חייבים לנהוג בו כבוד כראוי, משום העשה של **"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא"**.

(ג) בשו"ת ופסקי מהרי"ק (החדשים סי' יד) חולק על כל זה וסובר שכל דיני תלמיד חכם נוהגים אף בתלמידי חכמים שבזמן הזה, שהרי כבר אמרה תורה: **וְאֵל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיָמֶיךָ הֵהָם** (דברים יז ט) - ין לך אלא שופט שבימך (עי' ר"ה כה ב). וכן כתב מהרי"ט (שו"ת ח"ב חו"מ סוף סי' מז) שאין לך להקל במוראם וכבודם של תלמידי חכמים; וכל תלמיד חכם, אפילו אם היה שם גדול ממנו, דין תלמיד חכם יש לו אף בזמן הזה. והוסיף מהרי"ק (שם) שאף אם לא אמרו "יפתח בדורו כשמואל בדורו" אלא לענין שצריך לשמוע לו, מכל מקום אם לא ינהגו בתלמידי חכמים של זמננו גדולה וכבוד כמשפט תלמידי חכמים, לא ישמעו אליהם. וכך כתבו הרשב"א (ח"א סי' תב) לענין נידוי למבזה תלמיד חכם בזמן הזה, והרא"ש (כלל טו סי' י) לענין הקנס של ליטרא זהב למבזה תלמיד חכם ולענין פטור תלמיד חכם בזמן הזה ממש (שם סי' ו).

תלמיד חכם שאינו נוהג כשורה. תלמיד חכם שאינו נוהג כדרך תלמידי חכמים שהולכים בנחת עם הבריות, ומשאם ומתנם עמהם באמונה - אין חייבים בכבודו, שהוא עצמו מבזה ומשניא את עצמו ואת תורתו. ואם הוא מזלזל במצוות ואין יראת שמים על פניו, הרי הוא כקל שבישראל (שו"ת הרשב"א ח"ב סי' רצא).

שכח תלמודו. אף תלמיד חכם ששכח את תלמודו מחמת אונס - כגון שחלה, או שנטרד בדוחק מזונות (רש"י ברכות ח ב), שלא היתה השכחה מחמת עצלות, שלא למד (שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קמח) - אין לנהוג בו מנהג בזיון (מנחות צט א, וכע"ז בברכות שם וסנהדרין צו א), אלא יש להיזהר בו לכבדו (רש"י ברכות שם) כאילו לא שכח (מאירי ברכות שם), כשם ששבירי הלוחות מונחים היו עם הלוחות בארון (ברכות ומנחות שם).

<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היי"ד</p>		

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל': 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר:

makshivim.org.il)

ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

לפחות עשר סיבות שונות - מי צריך מדינה!?

בינות לדגלים המתנפנפים ולעשן המנגל המיתמר ברוח, מתגנבת לה לראש שאלת כפירה. 'בשביל מה בכלל היינו צריכים את כל זה?! האם לא היה פשוט ומשתלם יותר...בלעדיה? איזה מחיר דמים נורא שילמנו (ועדיין משלמים) על ההיאחזות בפיסת האדמה הזו? למה ההתעקשות הלא רציונאלית להיות עצם בגרון של מאתיים מיליון ערבים, להתמודד עם האיום האיראני, ולהסתבך בכל הבירוקרטיה והסיאוב המתלווים לניהול מדינה?

הרי העם המוכשר ביותר בעולם היה מצליח בקלות להשתלב במדינה מתקדמת ונאורה כמו ארה"ב, למשל, להנות מחופש דת ושיוויון זכויות, ולנהל את חייו באוטונומיה מליאה מבלי ל'לכלך את הידיים' בכל מה שקשור לפוליטיקה וניהול מערכת מדינית'.

ובכל זאת, בכל שנה בה' באייר אנו מתאספים בבתי הכנסת לבושים לבן, מניפים את הדגל בגאווה ואומרים הלל. אנו מודים ומשבחים את בורא עולם על המתנה הגדולה ביותר שקיבלנו באלפיים השנים האחרונות - המדינה, שהקמתה היא דף חדש ומאיר בהיסטוריה שלנו.

אז למה מדינה ולמה דווקא כאן? מעשר סיבות שונות לפחות.

- 1. הפסקת חילול ה' של הגלות** – עצם המציאות של עם ישראל מפוזר ומרוסק בגלות היא חילול ה'. אנחנו העם שנושא את שמו של ריבון העולמים ו'מייצג' אותו עלי אדמות – "עם זו יצרתי לי, תהילתי יספרו" (ישעיהו מג, כא). כשאנחנו מופיעים על במת העולם כממלכה מפוארת ומצליחה החיה באור ה', זהו קידוש ה' שאין כדוגמתו. העליבות והמסכנות של עם ישראל בגלות היא מצב זמני שחייב להיפסק, ואפילו לא נהיה ראויים לכך מצד עצמנו - "כה אָמַר ה' לֹא לְמַעַנְכֶם אָנִי עֹשֶׂה בַּיַּת יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלַלְתֶּם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בְּאַתְּמֶם" (יחזקאל לו, כב).
- 2. דם יהודי אינו הפקר** – במשך אלפיים שנה כל מלך מטורף או פריץ עצבני היה עלול לקום בוקר אחד ולהחליט לגרש או להרוג את יהודי ממלכתו. המקסימום שיכולנו לעשות הוא להתחנן על חייו או לנסות לשחד אותו כדי שיבטל את הגזירה. עמדנו בחוסר אונים כמעט מוחלט מול גלי פוגרומים, אינקוויזיציה, מסעי צלב ושואה נוראית, כשהעולם כולו מביט מן הצד ולא פוצה פה. מאז ה' באייר תש"ח ברור לכל שעם ישראל אינו הפקר. דם יהודי לא יישפך עוד כמים, ומי שינסה לפגוע בנו יקבל מנה אחת אפיים.
- 3. מקלט ליהודי העולם** – כששאלו את אחד מניצולי השואה 'מה היה היום הקשה ביותר עבורך לאורך המלחמה?' הוא השיב 'היום בו הסתיימה'. כשהתפלאו למה סיפר שכשחיללי צבא בנות הברית שיחררו את מחנה העבודה שלו, הם העמידו בשורה את כל האסירים, בני עמים שונים, ושאלו כל אחד מהם לאן הוא רוצה ללכת עכשיו. "לכולם היתה כתובת ובית לחזור אליו. רוסיה, פולין, צרפת. רק לי לא היה אז לאן ללכת...". מאז הקמת המדינה זה השתנה. לכל יהודי בתבל – באתיופיה, ברוסיה, בתימן ובגרמניה – תמיד תהיה כתובת שתהיה מוכנה לקלוט אותו באהבה. המצב בו אוניות מעפילים רעועות מטלטלות בים סוער כשאין אף מדינה המוכנה לפתוח את שעריה ולקבל את הפליטים היהודים - לא תשוב עוד לעולמים. גם כיום מדינות העולם נאלצות להתחשב בפעילותה של מדינת ישראל למען היהודים המתגוררים בהן ולהילחם ברדיפות אנטישמיות.
- 4. מצוות ישוב הארץ** – כל יהודי חייב במצוות "והורשתם אותה וישבתם בה" (במדבר לג, ג), המצווה הכללית השקולה כנגד כל המצוות (ספרי ראה נג'). אך **הקיום המלא שלה אפשרי רק כעם שיקים בה מדינה ריבונית** – "שלא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה" (הרמב"ן בהוספות לשהמ"צ מ"ע ד'). במשך דורות רבים היינו אנוסים ולא יכולנו לקיים את חובתנו. עם הקמת המדינה זכינו אחרי אלפיים שנה לקיים את המצווה במובנה השלם.
- 5. ביטול שלושת השבועות** – לאורך הגלות הארוכה, גם כאשר עלו רעיונות לחידוש היישוב היהודי בארץ, ריחף באוויר פחדן של השבועות - "השבועתי אתכן בנות ירושלים...אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" (שיר השירים ב, ז) - "השבוע הקב"ה את ישראל שלא יעלו בחומה...ושלא ימרדו באומות העולם" (כתובות קיא). כאשר הכירו אומות העולם (בועידת סן-רמו ובהמשך ב'תוכנית החלוקה') בזכותנו של העם היהודי לשוב לארצו ולבנות בה את ביתו הלאומי 'סר פחד השבועות' (לשון ה'אור שמח' במכתבו לקק"ל. אבנ"י יו"ד תנג) והדרך לקומם את ממלכתנו פתוחה בפנינו.
- 6. הצלה מהתבוללות** – רובו של עם ישראל עדיין אינו בארץ. בתוך שנים ספורות זה עלול לקרות, אך מסיבות מצערות מאוד. יחדות הגולה הולכת ומשמידה את עצמה. 50% מיהודי ארה"ב נישאים לגויים ומתנתקים מעם ישראל במה שמכונה 'השואה השקטה'. בארצות מערב אירופה המספרים אף מטפסים ל-80%. המשמעות האיומה היא שבמקומות רבים בעולם **תוך שני דורות לא יישארו עוד יהודים**, חלילה. "ובהר ציון תהיה פליטה" (עובדיה א, יז) – רק בארץ ישראל אנו מצליחים לשמור על מסגרת נישואים נאמנים כדת משה וישראל.

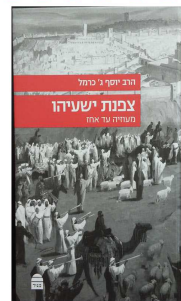
7. **התגשמות הנבואות על קיבוץ הגלויות** – "עוד ישבו זקנים וזקנים ברחובות ירושלים איש משענתו בידו מרוב ימים, ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים" (זכריה ח, ד-ה), "בְּקִבְצֵי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן הָעַמִּים אֲשֶׁר נִפְצוּ בָם... וְיָשְׁבוּ עִלְיָהּ לְבִטָּח וּבְנוּ בְתֵימִים וְנָטְעוּ כְרָמִים" (יחזקאל כח, כה-כו) – המילים המופלאות שכשנאמרו בזמנו, לפני אלפיים וחמש מאות שנה, היו נראות כחלום דימיוני, הזוי ותלוש מן המציאות, הן כותרות העיתונים היום. פרקים שלמים בתנ"ך שנאמרו בעת חורבן ושפל כנבואות עתידיות, הולכות ומתגשמות לנגד עינינו.
- הקמת המדינה היא גם **מכת מוות לתיאולוגיה הנוצרית** שמבוססת על כך שהקב"ה מאס בעם ישראל בגלל חטאיו והחליפו באחרים, ומכאן ועד עולם הוא נידון לחיי אומללות והשפלה כשהוא מפוזר ומרוסק בכל קצווי תבל. וראה זה פלא, הבלתי יאומן קורה, ה' מאיר את פניו לבניו ועם ישראל חוזר הביתה ומקים את מדינתו בדיוק כפי שחזו לו התורה והנביאים.
8. **פריחת הארץ לקראתנו** – במשך שנות הגלות הארוכות כשלא היינו כאן, שמרה לנו הארץ אמונים. למרות שלא היתה אימפריה או כובש שלא ניסו להניח עליה את ידם, היא נותרה שוממה ואדישה כלפיהם. בדיוק כהבטחת התורה "והשימות אני את הארץ ושממו עליה אויביכם היושבים בה" (ויקרא כו, לב). וראה זה פלא – מרגע שעם ישראל חזר הביתה, האדמה המתה התעוררה לתחיה והיא פורחת לקראתו. השפע הכלכלי והחקלאי שהופיע פתאום אחרי אלפיים שנה - "ואתם הרי ישראל ענפם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (יחזקאל לו, ח), הוא סימן הגאולה המובהק ביותר בעיני חז"ל - אין לך קץ מגולה מזה" (סנהדרין צח, א).
9. **המשמעות הרוחנית** – גם בגלות צריך להמשיך לקיים מצוות, אך הערך שלהן פחות בהרבה. בבחינת סימנים לתזכורת לדבר האמיתי, שהוא מתקיים רק בארץ ישראל – "אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ הוּו מצויינים במצוות, שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים (ספרי עקב מג, יז). רק כאן יכול העם להגשים את ייעודו המלא כממלכת כוהנים וגוי קדוש ולהיות לאור לגויים – "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים... והלכו גויים לאורך ומלכים לנוגה זרחך" (ישעיהו ב, ג ו-ס, ג).
10. **פריחת עולם התורה** – מאז ימי דוד ושלמה לא היתה פריחה מדהימה לעולם התורה כמו שיש היום בארץ ישראל. אלפי תלמודי תורה, ישיבות, מדרשות וכוללים, כשהספונסר הגדול ביותר בעולם למוסדות תורה הוא לא אחר מאשר מדינת ישראל.
- חז"ל אומרים שחזקיה המלך היה בפוּטנציאל להיות משיח אך לא זכה לכך כי "לא אמר שירה" (סנהדרין צד, א). כמה עלינו להיזהר לא ליפול אל הבור של כפיות טובה כלפי ריבונו של עולם, לקבל את שפע הטוב שהוא מרעיף אלינו כדבר מובן מאליו ולא לראות את אור הגאולה הזורח לנגד עינינו.

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Montreal, Canada

מונטריאול, קנדה

תמוז תשנ"ג

דין טלטול לספרדים, במקום שיש בו עירוב

שאלה

כשיש עירוב (לפי שיטת האשכנזים) האם יש היתר גם לספרדים לטלטל ואם יש היתר באילו חפצים ובאילו תנאים?

תשובה

דעת השו"ע¹ שרשות-הרבים שהטלטול אסור בה מן התורה, צריך שדלתותיה ינעלו בלילה כדי להתיר בה טלטול, ויש אומרים שמספיק שהן ראויות להינעל כדי להתיר בה טלטול, ומכל מקום לא די בעירוב של צורת-הפתח². לעומת זאת, כרמלית שהטלטול בה אסור רק מדרבנן, די בה בעירוב של צורת-הפתח.

בשו"ע³ מובאות שתי דעות להגדרת רשות-הרבים.

דעה ראשונה המובאת בסתמא - רשות-הרבים היא רחובות ושווקים הרחבים שש-עשרה אמה (כ-8 מטרים), ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער, הרי זו רשות-הרבים.

דעה שניה המובאת בשם יש אומרים - צריך תנאי נוסף, והוא שיעברו שם שישים ריבוא (שש מאות אלף איש) בכל יום, ורק אז זה נקרא רשות-הרבים.

באשר לעירוב, האשכנזים מסתמכים על הרמ"א שפסק, שכל הרשויות שלנו הן כרמלית⁴, ולספרדים אין לטלטל - לכתחילה - על סמך עירוב זה ברחובות המוגדרים כרשות-הרבים לפי הדעה הראשונה, המחמירה, ורק בשעת הדחק ניתן לסמוך על עירוב זה - מכיוון שהוא מועיל לשיטת היש אומרים⁵.

הספרדים יוצאי קהילות צפון-אפריקה נהגו להקל לטלטל אף לכתחילה כדעת היש אומרים⁶, ומכל מקום אין למחות בידי ספרדי המטלטל בשבת על סמך עירוב האשכנזים, מכיוון שיש לו על מה לסמוך⁷.

¹ שו"ע אורח חיים סי' שסד, סעיף ב. עיין עוד באריכות לעיל שאלה לו.

² "משנה ברורה" שם סק"ו.

³ שו"ע אורח חיים סי' שמה סעיף ז.

⁴ שם סי' שמו סעיף ג.

⁵ עיין בס' "כף החיים" (או"ח סי' יג סק"ז) שכשיש בשו"ע דעה סתמית ויש אומרים, הכלל המסור בדינו שהסברה העיקרית היא הסתמית, וכי מרן הביא דעת היש אומרים להקל כמותה בשעת הדחק.

⁶ שו"ת "ויאמר משה" (או"ח סי' ו) בשם גאוני תונס, ושו"ת "תולדות פרץ" (לרב פרץ מימון, מרבני מרוקו).

⁷ מרן עצמו הזכיר בס' שג סעיף יח שאין לנו רשות-הרבים גמורה, ובסי' שכה סעיף ב התיר לשלוח מזון ע"י גוי לגוי אלים או משום דרכי שלום, והאחרונים דנו בזה שדבריו סותרים למה שכתב בסתמא בסי' שמה, ויש שיטות בדבר, ועל-כן אין למחות במי שמקל כדעת היש אומרים שבסי' שמה, ועיין באריכות בס' "לוית חן" (סי' לג).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

מתפללים לרפואתם השלימה של:

אליעזר יוסף בן חנה ליבא
ליליאן בת פורטונה
יפה בת רחל יענטע

רועי משה אלחנן בן ג'ינה דב'רה
מאירה בת אסתר
פריאל דפנה חיה בת שרה
בתוך שאר חולי עם ישראל

יוסף (יוסי) בן חנה
דוד חיים בן רסה Rassa
רבקה רינה בת גרונה נתנה